

"ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעניי"

לאה אמנו ראתה שעתיד ראובן להתגלגל ברבי אליעזר ורמזה במלת רא"ה ראשי תיבות ר'בי א'ליעזר ה'גדול

"וְכֵן אֵינוֹן עָשָׂר מְרֻלָּן נִפְקוּ מִגֶּן עֵדֶן לְאַתְלָפְשָׁא בְּלִבּוֹשֵׁין אַחֲרָנִין, כְּלָהוּ לְבוֹשֵׁין אֶתְמַסְרוּ בִּידָא דְנַחֲשׁ, בַּר חֵד דְּאִיהוּ רְאוּבֵן, דְּכְתִיב (בראשית לז-כט) וַיָּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר, וְעַל דִּיהֵב עֵיטָא לְמִרְמֵי לְבִירָא אִיתְפַּס אִיהוּ בְּבִירָא וְאַשְׁתַּזִּיב, וְדָא אִיהוּ רַבִּי אֲלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל כִּד תַּפְשׁוּהוּ לְמִינוֹת, וַיַּהֲבוּהוּ בְּבִירָא וְאַשְׁתַּזִּיבֵת נִשְׁמַתִּיה דְּרְאוּבֵן."

פירוש, כל עשרת השבטים שיצאו מגן עדן, נתגלגלו ונתלבשו בעשרת הרוגי מלכות מחמת החטא של מכירת יוסף, חוץ מאחד שהוא ראובן שנתגלגל ברבי אליעזר הגדול. והנה לראובן לא היה שום חלק ונחלה במכירת יוסף כי הלך אז לשמש את אביו, זאת ועוד, שביקש להצילו כמו שכתוב (בראשית לז-כא): **"וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיְצִילֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנָה נַפְשׁ, וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם רְאוּבֵן אַל תִּשְׁפְּכוּ דָם, הַשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר וַיֵּד אֶל תִּשְׁלַחוּ בּוֹ, לִמְעַן הֲצִיל אוֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבּוֹ אֶל אָבִיו."**

לכן התנא רבי אליעזר שהיה גלגול ראובן, מצד אחד לא נהרג עם שאר עשרת הרוגי מלכות כי לא היה לו חלק במכירת יוסף, אולם מצד שני משום שיעץ לאחיו להשליך את יוסף אל הבור, על אף שכוונתו היתה להצילו מאחיו ולהשיבו אל אביו, עם כל זה הקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, לכן נענש רבי אליעזר שהושלך אל הבור וניצל כמבואר בגמרא (עבודה זרה טז:). לפי זה מפרש ה"לב אריה" בשם אותו גדול, כי לאה אמנו השיגה ברוח קדשה שראובן יתגלגל ברבי אליעזר וינצל מן המיתה, וזהו שאמרה **"כי ראה ה' בעניי"** - רא"ה נוטריקון ר'בי א'ליעזר ה'גדול.

בפרשתנו פרשת ויצא דבר בעתו מה טוב, להתבונן ולהשתעשע בלידתו של הבן הראשון מתוך י"ב שבטי י"ה, והשם המיוחד **"ראובן"** שבחרה לו לאה אמנו ברוח הקודש, כמו שכתוב (בראשית כט-לב): **"וַתֵּהָרָא לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי רָאָה ה' בְּעֵנָי."** ופירש רש"י: **"רבותינו פירשו (ברכות ז:), אמרה ראו מה בין בני [ראובן] לבן חמי [עשו בן יצחק], שמכר הבכורה ליעקב [מרצונו ואחר כך ביקש להורגו], וזה [ראובן] לא מכרה ליוסף, ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער, אלא שביקש להוציאו מן הבור."**

ותמהו המפרשים הפלא ופלא, הלא בפסוק מבואר בפירוש טעם אחר: **"ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעניי"**, מניין אם כן דרשו חכמינו ז"ל טעם חדש שלא נזכר כלל בתורה: **"אמרה ראו מה בין בני לבן חמי"**. הן אמת כי יתכן שחכמינו ז"ל קיבלו טעם זה בתורה שבעל פה, אולם לפי זה צריך ביאור מדוע לא הזכירה לאה טעם זה, אלא טעם אחר **"כי ראה ה' בעניי"**.

רבי אליעזר גלגול ראובן שהציל את יוסף וכה להינצל מן הבור כשנתפס על ידי המלכות

רחש לבי דבר טוב לבאר דברי חכמים וחדותם, אשר כדרכם בקודש רמזו כאן על ענין עמוק העוסק בגלגולי נשמות. נקדים מה שהביא בספר הקדמון **"לב אריה"** (פרשת חוקת סוף אות ט) בשם הרב המופלג מוה"ר ישראל מלאדמר זצ"ל, רמז נפלא במה שאמרה לאה בלידת ראובן: **"כי ראה ה' בעניי"**, שהתכוונה לרמז בזה על מה שמבואר ב"וזהר חדש" (סוף איכה דף קיא:), בענין עשרת הרוגי מלכות שנהרגו מחמת הקטרוג על חטא מכירת יוסף:

רבי אליעזר נתפס לבור של נחשים ועקרבים בבחינת מלכות המינות

ויש להעיר כי בזוהר חדש כאן מבואר שרבי אליעזר הושלך אל הבור, ואילו בגמרא (שם) שנינו: "תנו רבנן כשנתפס רבי אליעזר למינות [רש"י: מינין תפסוהו לכופו לעבודת כוכבים], העלהו לגרדום לידון, אמר לו אותו הגמון, זקן שכמותך יעסוק בדברים בטלים הללו [בלימוד התורה], אמר לו נאמן עלי הדיין, כסבור אותו הגמון עליו הוא אומר, והוא לא אמר אלא כנגד אביו שבשמים, אמר לו [אותו הגמון], הואיל והאמנתני עליך דימוס פטור אתה". משמע מלשון הגמרא שהעלוהו לגרדום לידון ולא שהושלך אל הבור.

ונראה ליישב על פי דברי מרן האריז"ל (ספר הגלגולים פרק ה'): "מקודם נתחיל מראובן שאמר השליכו אותו אל הבור הזה, ולא רצה להסכים עמהם בענין הריגתו, עם כל זה נענש על מה שאמר השליכו אותו אל הבור, ובא בגלגול רבי אליעזר הגדול שנתפס למינות... אבל לא נהרג כאחרים. והענין בקיצור כי השם יתברך מדד לו מדה כנגד מדה על מה שאמר השליכו אותו, ואמרו רבותינו ז"ל (שבת כב.) מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. והנה ידוע כי סוד הנחש הוא ענין מינות בעצמו, רצוני לומר כי מה שאמר ראובן השליכוהו וגו', גרם לעורר צד אותו הנחש של מינות, לפיכך נתפס רבי אליעזר הגדול למינות".

מבואר מדברי האריז"ל, כי מה שנתפס רבי אליעזר למלכות המינים, הוא כדי לכפר על מה שיעץ להשליך את יוסף לבור של נחשים ועקרבים, לפי זה יש לומר כי מה שכתב בזוהר חדש שהשליכו את רבי אליעזר אל הבור, אין כוונתו על בור ממש אלא על בחינת בור של נחשים ועקרבים שהיא מלכות המינים, וזכה להינצל מהם כי כוונתו היתה להציל את יוסף.

הכינוי "רבי אליעזר הגדול" על שם ראובן הגדול שבאחיים

והנה מה שמבואר עוד ב"ספר הגלגולים" (שם), אחרי שהביא את דברי הזוהר חדש כי רבי אליעזר היה גלגול ראובן, הנה הדברים בלשון קדשו:

"ובזה נבין מה שאמר משה רבינו ע"ה (דברים לג-1) יחי ראובן ואל ימות, ותרגום אונקלוס, ומותא תנינא לא ימות [שלא ימות מיתה שניה], והענין הוא כי בכל מקום שנאמר מות יומת, אמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין סד:) מות בעולם הזה יומת לעולם הבא. ופירוש הדברים הם כך, כי 'מות' רצונו לומר המיתה שהיא מוכרחת שימות אדם פעם ראשונה.

אבל כשהאדם צריך לבוא בגלגול ולמות פעם שנית מיתה משונה, כדי שיתכפר לו אותו עון שנתחייב עליו... על אותם נאמר 'יומת' 'לעולם הבא', רצונו לומר 'לעולם' שצריך 'לבוא' פעם אחרת, כדי לתקן מה שעיוות ואחר כך ימות פעם שנית, אבל ראובן לא היתה כוונתו אלא לטובה, ולא נתחייב מיתה כשאר השבטים... וזהו שאמר יחי ראובן ואל ימות, רצונו לומר שיהיה לו חיים לעולם הבא".

על פי האמור מוסיף רבינו האריז"ל לבאר הטעם שהתנא רבי אליעזר נקרא בכמה מקומות (יומא נד; תענית לא, ערכין יז.) בתואר "רבי אליעזר הגדול", וכפי שמבאר בלשון קדשו: "ונקרא רבי אליעזר הגדול, הענין הוא כי כמו שראובן היה הבכור, לכן נקרא גם כן הוא גדול, כמה דאמר (ויקרא כא-) והכהן הגדול מאחיו".

בהקדמה "שם האחד אליעזר" להגה"ק רבי דוד לוריא זצ"ל בפירושו על הפרקי דרבי אליעזר (אות ג) מוסיף דבר נפלא בביאור דברי האריז"ל, כי התנא רבי אליעזר זכה לא רק לתקן הפגם של ראובן שיעץ לאחיו בנוגע ליוסף: "השליכו אותו אל הבור הזה", אלא שתיקן גם הפגם של ראובן במה שחילל יצועי אביו במעשה בלהה, כי רבי אליעזר לשיטתו בגמרא (שבת נה:) שראובן חטא בזה.

לכן מצינו שרבי אליעזר היה גדול מאד בעניני קדושה, כמבואר ב"אבות דרבי נתן" (פט"ז מ"ב): "אל תתמה על יוסף הצדיק [שעמד בניסיון], שהרי רבי צדוק היה גדול הדור... אל תתמה על רבי צדוק, שהרי רבי עקיבא גדול ממנו... אל תתמה על רבי עקיבא, שהרי רבי אליעזר גדול ממנו". והנה כשחילל ראובן יצועי אביו נטל יעקב ממנו את הבכורה, כמו שכתוב (בראשית מט-ד): "פחז כמים אל תותר", לכן אחרי שתיקן רבי אליעזר גלגול ראובן את הפגם שגרם לסלק ממנו את הבכורה, זכה רבי אליעזר שהחזירו לו מן השמים את הבכורה, וזהו הטעם שנקרא "רבי אליעזר הגדול", כי הוא הגדול והבכור של י"ב השבטים.

רבי אליעזר מוכיח את החכמים על מה שהיה בגלגול הקודם

מה נפלאים דברי ה"בני יששכר" בספרו "דברים נחמדים" על הגמרא (סנהדרין סח.), שעל פי הקדמה יקרה זו שהתנא רבי אליעזר היה גלגול ראובן, הוא מבאר שיח סוד שרפי קודש שהתקיים בין רבי אליעזר לתלמידיו לפני פטירתו כמבואר בגמרא (שם):

"כשחלה רבי אליעזר נכנסו רבי עקיבא וחביריו לבקרו, הוא יושב בקינוף שלו [מין אהל], והן יושבין בטרקלין שלו, ואותו היום ערב שבת היה... כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו, נכנסו וישבו לפניו מרחוק ד' אמות. אמר להם למה באתם, אמרו לו ללמוד תורה באנו, אמר להם ועד עכשיו למה לא באתם, אמרו לו לא היה לנו פנאי, אמר להן תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן, אמר לו רבי עקיבא שלי מהו, אמר לו שלך קשה משלהן".

ולכאורה יפלא על רבי אליעזר שהקפיד על תלמידיו עד כדי כך שהענישם בעונש גדול כזה, שלא ימותו מיתת עצמן אלא ימותו בגזירת עשרת הרוגי מלכות. זאת ועוד, מדוע הקפיד כל כך על תלמידו המופלא התנא הגדול רבי עקיבא שהאיר עולם ומלואו בתורתו לומר לו "שליך קשה משלהן".

אומר על כך ה"הבני יששכר", כי התנא רבי אליעזר היה גלגול ראובן שהזהיר את אחיו (בראשית לו-כב): "אל תשפכו דם", ובהיותו הבכור שבאחים שמוטלת על שאר האחים החובה לכבדו, אילו היו באים אז ללמוד אצלו תורה, כדי לברר אם מותר להם למכור את יוסף, היה מונע בעדם למכור את יוסף והיו ניצולים מהעונש של עשרת הרוגי מלכות על חטא מכירת יוסף.

לכן כשבאו רבי עקיבא וחביריו שהיו אחר כך מעשרת הרוגי מלכות לבקר את רבי אליעזר לפני פטירתו, שאל אותם ברמזי החכמה: "למה באתם, אמרו לו ללמוד תורה באנו, אמר להם ועד עכשיו למה לא באתם", כלומר עד עכשיו בגלגול הקודם כשהיית ראובן, מדוע לא באתם אז ללמוד אצלי תורה, כדי לברר אם מותר למכור את יוסף, "אמרו לו לא היה לנו פנאי", להמתין עד שיחזור ראובן מתפקידו לשמש את יעקב אביהם.

על כך אמר להם רבי אליעזר, כי מחמת שלא באו ללמוד אצלו תורה ומכרו את יוסף: "תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן", לא שקילל אותם חס ושלום, אלא הודיע להם כי מחמת שלא באו ללמוד אצלו תורה, יצטרכו למות על ידי המלכות כדי לכפר על חטא מכירת יוסף. ומה שאמר לרבי עקיבא "שליך קשה משלהן", מבאר ה"בני יששכר" על פי המבואר ב"מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן עג) וב"עשרה מאמרות" להרמ"ע מפאנו (מאמר חקור הדין ח"ב פ"ט) שרבי עקיבא היה גלגול שמעון שהיה העיקר במכירת יוסף, לכן סבל יסורים קשים מכולם.

לאה אמנו ראתה ברוח הקודש שראובן ינצל מעשרת הרוגי מלכות

אלא שעתה מוטלת עלינו חובת הביאור, הלא כלל גדול הוא בכל מקום כי הפשט והרמז משתלבים זה בזה, לפי זה צריך ביאור מהו הקשר בין הטעם שאמרה לאה על קריאת השם ראובן "כי ראה ה' בעניי", ובין מה שטמנה בדבריה סוד כמוס באומרה "כי ראה ה' בעניי" - רא"ה נוטריקון ר"ב א'ליעזר הגדול.

ונראה לבאר ענין זה על פי מה שהביא רש"י הנ"ל מאמר הגמרא, הטעם שקראה לאה את שם בנה הראשון ראובן משום שאמרה: "ראו מה בין בני [ראובן] לבן חמי [עשו] שמכר הבכורה ליעקב [וביקש להרגו], וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער אלא שביקש להוציאו מן הבור". מבואר מזה כי לאה ראתה ברוח קדשה, שעתיד יעקב להעביר הבכורה מראובן ליוסף, וראובן לא רק שלא יתקנא בו, אלא גם ישתדל להצילו מיד אחיו, וזהו שאמרה, "ראו מה בין בני לבן חמי", שבני לא יתקנא ביוסף וישתדל להצילו.

הנה כי כן כשראתה ברוח הקודש שעתיד יעקב לקחת הבכורה מראובן בנה בגלל החטא במעשה בלהה וליתנה ליוסף בן רחל אחותה היה לה מזה צער גדול, אולם אחר כך כשראתה ברוח הקודש שראובן יתגלגל בתנא רבי אליעזר, שיתקן הפגם של מעשה בלהה וינצל מעשרת הרוגי מלכות משום שלא קינא ביוסף ולא היה לו חלק במכירת יוסף, התנחמה בכפליים: א. שרבי אליעזר גלגול ראובן לא ייהרג עם עשרת הרוגי מלכות, בזכות עינו הטובה של ראובן שלא נתקנא ביוסף. ב.

מכיון שבפסוק מפורש הטעם לשם ראובן "כי ראה ה' בעניי"
מנין למדו חז"ל לומר טעם חדש: "ראו מה בין בני לבן חמי"

זוהר חדש: רבי אליעזר היה גלגול ראובן שביקש להציל את יוסף,
לכן לא נהרג עם עשרת הרוגי מלכות

אריז"ל: "רבי אליעזר הגדול" נקרא כן
כי תיקן הפגם של ראובן והוחזרה לו הבכורה גדול שבאחים

רבי יהודה הנשיא היה ניצוץ יעקב אבינו,
לכן נקרא נשי"א נוטריקון נ'יצוץ של י'עקב א'בינו

התנא הראשון בתורה שבעל פה רבי אליעזר גלגול ראובן

הנה מה טוב ומה נעים לבאר לפי זה הטעם שבחר
רבינו הקדוש להזכיר התנא הראשון בתורה שבעל פה
את רבי אליעזר, כמו ששנינו במשנה הראשונה (ברכות
ב.): "מאימתי קורין את שמע בערבין, משעה שהכהנים
נכנסים לאכול בתרומתן, עד סוף האשמורה הראשונה
דברי רבי אליעזר". וצריך להבין מדוע זכה דוקא התנא
רבי אליעזר, ששמו נזכר לראשונה בתורה שבעל פה
יותר מכל התנאים, ובודאי שאין זה במקרה.

וראיתי ב"אהלי שם" להגה"ק רבי שם קלינגבערג
אבדק"ק זאלושיץ הי"ד (ליקוטים דף קכה ד"ה התנא הראשון
בטעם השני), שמבאר הטעם לכך על פי ה"לב אריה" הנזכר
כי רבי אליעזר הגדול הוא גלגול ראובן בכור האחים,
ונרמז במה שאמרה לאה "כי ראה ה' בעניי" - רא"ה ראשי
תיבות ר'בי א'ליעזר ה'גדול, לכן נזכר רבי אליעזר ראשון
בתורה שבעל פה, כי לו משפט הבכורה להזכירו ראשון
מדין בכור.

ונראה להוסיף תבלין לרעיון נשגב זה, מדוע זכה
ראובן כשנתגלגל ברבי אליעזר להיות נזכר ראשון
דוקא על ידי רבינו הקדוש בתורה שבעל פה, על פי
מה ששנינו במשנה (אבות פ"ב מ"א): "רבי אומר, איזו היא

שרבי אליעזר יתקן הפגם של
ראובן ובזכות זה תחזור אליו
הבכורה, ומשום כך יקרא "רבי
אליעזר הגדול" לרמז שחזר
להיות שוב הבכור הגדול.

מעתה יאירו עינינו וישמח
לבנו להבין פירוש הפסוק: "ותקרא
שמו ראובן", הכוונה כפירוש
חכמינו ז"ל: "אמרה ראו מה בין בני
לבן חמי", כי ראתה ברוח הקודש
שיקחו את הבכורה מראובן ויתנוה
ליוסף והיה לה מזה צער רב, אבל
אחר כך כשראתה ברוח הקודש
שראובן יתגלגל ברבי אליעזר
שיתקן את ראובן, התנחמה ואמרה "כי ראה ה' בעניי" -
רא"ה נוטריקון ר'בי א'ליעזר ה'גדול.

ובאמת שני הדברים קשורים זה בזה, "כי ראה ה'
בעניי", שאני מצטערת על שעתיד יעקב לקחת הבכורה
מראובן ולמוסרה ליוסף, לכן כדי לנחם אותי גילה לי
הקב"ה גם כן רא"ה, ראשי תיבות ר'בי א'ליעזר ה'גדול,
שעתיד ראובן להתגלגל ברבי אליעזר הגדול, שינצל
מלהיות בין הרוגי מלכות משום שראובן לא לקח חלק
במכירת יוסף, ויזכה לתקן גם כן הפגם של ראובן שתוחזר
לו הבכורה, ומטעם זה ייקרא "רבי אליעזר הגדול", משום
שהחזירו לו את הבכורה.

כיון שבאנו לידי כך יתבאר היטב מנין למדו חכמינו
ז"ל לומר טעם חדש על מה שקראה לאה את שמו ראובן:
"אמרה ראו מה בין בני לבן חמי", הלא בכתוב מבואר
הטעם "כי ראה ה' בעניי". אך לפי האמור יש לומר שלמדו
כן מרמז הכתוב "כי ראה ה' בעניי" - רא"ה נוטריקון ר'בי
א'ליעזר ה'גדול, שראתה ברוח הקודש שראובן יתגלגל
ברבי אליעזר, שניצל מהרוגי מלכות משום שלא נתקנא
ביוסף, מזה השיגו חכמינו ז"ל שקראה שמו ראובן: "ראו
מה בין בני לבן חמי", שלא נתקנא ביוסף ולכן ניצל
מהרוגי מלכות. נמצא שטעם הכתוב "כי ראה ה' בעניי",
וטעם חכמינו ז"ל "ראו מה בין בני לבן חמי" עולים בקנה
אחד כפתור ופרח.

יומתק לבאר בזה הרמז
שהביא ב"סדר הדורות" (ערך
רבי אליעזר אות יא) בשם תשובות
הלכות קטנות, על מה שאמר
יעקב לראובן (בראשית מט-ג):
"**ראובן בכורי אתה כחי וראשית
אוני יתר שאת ויתר עז**",
וכתב שם בדרך רמז כי כח"י
וראשית"ת אונ"י בגימטריא ז"ה
רב"י אליעז"ר ב"ן הורקנו"ס עם
הכולל. ובפשטות כוונתו לרמז
בזה שהיה גלגול ראובן, אך לפי
האמור יש לפרש הרמז בזה, כי
כשלקח יעקב הבכורה מראובן
הודיע לו כי אף שאני עומד
לקחת ממך הבכורה, אבל באמת "**ראובן בכורי אתה**", כי
עתידי אני להחזיר לך הבכורה.

ועתה בא לפרש אימתי יחזיר לו הבכורה, ועל זה אמר
כח"י וראשית"ת אונ"י, בגימטריא ז"ה רב"י אליעז"ר ב"ן
הורקנו"ס, כלומר כאשר ראובן יתגלגל ברבי אליעזר בן
הורקנוס שתיקן הפגם של ראובן, שהרי משום כך נקרא
"**רבי אליעזר הגדול**", אז תקבל ממני הבכורה שניטלה
ממך, אבל לעת עתה "**פחז כמים אל תותר**". והנה יעקב
אבינו שמדתו אמת היה נאה דורש ונאה מקיים, כי רבי
יהודה הנשיא הניצוץ של יעקב אבינו עצמו, הזכיר את
רבי אליעזר גלגול ראובן ראשון בתורה שבעל פה, ובכך
החזיר לו הבכורה.

יעקב אבינו מרכבה לתורה שבכתב יוסף הצדיק מרכבה לתורה שבעל פה

בדרך זו במסילה נעלה להעלות על שלחן מלכים
נפלאות התורה, לבאר הטעם שבתורה שבכתב מפורש
הטעם שקראה לאה את שם בנה הראשון ראובן: "**ותקרא
שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעיניי**", ואילו בתורה
שבעל פה בגמרא נזכר טעם חדש: "**אמרה לאה ראו מה
בין בני לבן חמי**".

נקדים מה שכתוב (עובדיה א-יח): "**והיה בית יעקב אש
ובית יוסף להבה ובית עשו לקש**". וביאר ב"פרי צדיק"

רבינו הקדוש ניצוץ יעקב הזכיר את רבי אליעזר
ראשון בתורה שבעל פה לרמז שהוא ראובן הבכור

רבי צדוק הכהן: "**והיה בית יעקב אש**" בכח תורה שבכתב,
"**ובית יוסף להבה**", בכח תורה שבעל פה

יעקב אבינו שהוא תורה שבכתב אהב את יוסף
שהוא תורה שבעל פה המבארת כל הסתומות בתורה שבכתב

אוהב ישראל ודגל מחנה אפרים: "**וירכב אותו במרכבת המיטנה**"
יוסף הצדיק היה מרכבה למשניות שהן תורה שבעל פה

דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה
ותפארת לו מן האדם."

וביאר ב"לקוטי הש"ס" לרבינו האריז"ל (ס) הטעם
שבחר רבינו הקדוש דוקא במאמר זה, כי היה הניצוץ של
יעקב אבינו שמדתו תפארת, לכן אמר כי הדרך הישרה
שיבור לו האדם היא: "**כל שהיא תפארת לעושיה**", דהיינו
מדת תפארת מדתו של יעקב. והוסיף ב"מגלה עמוקות"
על ואתחנן (אופן פג), שענין זה רמזו במה שנקרא רבי יהודה
הנשיא שכן נשי"א נוטריקון נ"יצוץ ש"ל יעקב אבינו.

מעתה יתבאר היטב הטעם שבחר רבינו הקדוש
להזכיר את רבי אליעזר התנא הראשון בתורה שבעל פה,
כי היות שיעקב אבינו נטל את הבכורה מראובן באמרו:
"**פחז כמים אל תותר**", אולם אחרי שנתגלגל ראובן ברבי
אליעזר ותיקן הכל חזרה אליו הבכורה, שמטעם זה נקרא
"**רבי אליעזר הגדול**".

לכן בא עתה רבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא א ניצוץ
ש"ל יעקב אבינו, והחזיר לרבי אליעזר גלגול ראובן את
הבכורה שהוא עצמו נטל מראובן, על ידי שהזכירו ראשון
לכל התנאים, והרי זה בבחינת (כתובות טז): "**הפה שאסר
הוא הפה שהתיר**", יעקב לקח את הבכורה מראובן כשפחז
כמים, וכאשר תיקן רבי אליעזר הגדול גלגול ראובן את
הפגם, החזיר לו רבינו הקדוש ניצוץ יעקב את הבכורה
כשהזכירו ראשון בתורה שבעל פה.

מדבריו דברי אלקים אשר הופיע עליו ברוח קדשו נראה שמסתמא היה שורש נשמתו מן משנה, וזכה שנעשה מרכבה לבחינת משנה, והוא שאמר גם בגשמיות זכה לרכוב במרכבת המשנה, והוא שדייק לומר אשר לו, היינו שהיה מדריגתו ושורש נשמתו שהיה מרכבה למשנה".

והנה מה שהביא בשם "בעל הטורים", כוונתו על מה שפירש (שם) רמז הכתוב: "כי בן זקונים הוא לו" - זקנים [כתוב חסר ו'] נוטריקון ז'רעים ק'דשים נ'שים י'שועות מ'ועד". וכוונתו על המבואר בגמרא (שבת לא.): "ישועות זה סדר נזיקין". מבואר מזה שיעקב מסר ליוסף ששה סדרי משנה הכוללים את כל התורה שבעל פה, [וכתב ה"מגלה עמוקות" כי סדר טהרות גילה יוסף במצרים שנטהר שם מטומאתם].

יומתק להוסיף בזה רמז נאה במה שכתוב: "וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו", ולכאורה ב' תיבות "אשר לו" מיותרות, אמנם לפי האמור יש לומר על פי הידוע שישנן ל"ו מסכתות גמרא על המשניות, וכתב ב"דרשות חתם סופר" (ח"ב דף תיא טור ב' ד"ה בסיום), כי מטעם זה סיום תלמוד בבלי (נדה עג.) הוא במאמר: "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר הליכות עולם לו", לרמז שהליכות עולם הוא בזכות ל"ו מסכתות. וזהו הרמז "במרכבת המשנה אשר לו" - ל"ו דייקא, שהן ל"ו מסכתות בתורה שבעל פה שיוסף הצדיק היה מרכבה להן.

הנה מה טוב ומה נעים לפרש בזה מה שכתוב (שם מא-מה): "ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח". ופירש רש"י: "צפנת פענח, מפרש הצפונות, ואין לפענח דמיון במקרא". ויש לומר כי פרעה ניבא ולא ידע מה ניבא, כי יוסף בהיותו מרכבה לתורה שבעל פה הוא "צפנת פענח", כי התורה שבעל פה מגלה כל המסתורין בתורה שבכתב. ויש להוסיף פרפרת בדברי רש"י: "ואין לפענח דמיון במקרא", רמז בכך כי בתורה שבעל פה מבוארים כל הדברים שאין להם דמיון וביאור "במקרא" שהוא תורה שבכתב.

על פי האמור יפתח לנו פתח להבין אהבתו הגדולה של יעקב אבינו שהוא בבחינת תורה שבכתב ליוסף הצדיק שהוא בבחינת תורה שבעל פה, שהרי אי אפשר

(פרשת בלק אות א) הכוונה בזה: "והיה בית יעקב אש", יעקב אבינו הוא בבחינת "אש" שהיא תורה שבכתב, על דרך שכתוב (דברים לג-ב): "מימינו אש דת למו". "ובית יוסף להבה", יוסף הוא בבחינת תורה שבעל פה שהיא בבחינת "להבה" המתפשטת מן האש, "ובית עשו לקש", שנשרף בקלות על ידי השילוב הנפלא של יעקב ויוסף, שהם אש ולהבה, תורה שבכתב ותורה שבעל פה.

ונראה להביא סימוכין שיעקב אבינו הוא בבחינת תורה שבכתב ממה שביאר ב"מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן פג) וז"ל: "יעקב אבינו שהוא מדת תפארת תורה שבכתב... ומתחילה כשנתן משה תורה שבכתב, איתמר ביה (שמות יט-ד) כה תאמר לבית יעקב, יעקב דייקא, (תהלים קמז-ט) מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, שהיו י' דברות עקב תיבות". פירוש, בשם יעקב רמזים י' דברות הראשונים שיש בהם עקב תיבות, שהם שורש כל התורה שבכתב. וכבר כתב כן "בעל הטורים" (פרשת יתרו) בסוף עשרת הדברות רמז הכתוב (דברים לג-ד): "מורשה קהלת יעקב, י' הדברות שיש בהם קע"ב תיבות".

"וירכב אותו במרכבת המשנה" יוסף הוא מרכבה לתורה שבעל פה

בדרך המלך נלך להביא סימוכין לדברי רבי צדוק הכהן שיוסף הוא בבחינת תורה שבעל פה, ממה שכתוב (בראשית מא-מב): "ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף וילבש אותו בגדי שש... וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו". ופירש הרה"ק מאפטא זי"ע ב"אוהב ישראל", "וילבש אותו בגדי שש", רמז על הקב"ה שהלביש את יוסף בקדושת ששה סדרי משנה, "וירכב אותו במרכבת המשנה", היינו במרכבת המשנה שהיא כללות תורה שבעל פה.

וכן פירש ב"דגל מחנה אפרים" (פרשת מקץ ד"ה וירכב): "וירכב אותו במרכבת המשנה", שזכה יוסף להיות מרכבה לששה סדרי משנה, ובלשון קדשו:

"וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו, והנה תיבת אשר לו נראה מיותר, ויש לומר בזה דהנה הבעל הטורים פירש (בראשית לז-ג) כי בן זקונים הוא לו, זקנ"ם ראשי תיבות ז'רעים ק'דשים נ'שים מ'ועד וכו' עיין שם. והנה

חלק בלתי נפרד מעסק התורה ונחשב כאילו עוסק בתורה. וזהו הרמז בשם מצרי"ם שאותיות יצ"ר מפסיקות בין מ' פתוחה ובין ס' סתומה, לרמז שקליפת מצרים מתנגדת שיעסוק איש ישראל בתורה שבעל פה שתחילתה מ' פתוחה וסיומה ס' סתומה.

מעתה הנה מה טוב ומה נעים להבין הטעם שדוקא רבינו הקדוש הניצוץ של יעקב אבינו, הזכיר במשניות את התנא הראשון רבי אליעזר גלגול ראובן, כי מאחר שזכה ראובן להציל את יוסף כשיעץ לאחיו שלא להורגו אלא להשליכו אל הבור כדי להצילו משם, והנה אחר כך נמכר יוסף למצרים שהיא הקליפה המתנגדת לתורה שבעל פה, ובזכות יוסף שהיה מרכבה לתורה שבעל פה "הרכיבו אותו במרכבת המשנה", והכניע בקדושתו את קליפת מצרים, לכן בא רבינו הקדוש גלגול יעקב אבינו, והחזיר לראובן את הבכורה שניטלה ממנו, במה שהזכירו ראשון במשנה הראשונה, ובכך פעל רבינו הקדוש ניצוץ יעקב בעצמו, לקיים מה שכתוב: "וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו".

על פי האמור יומתק להבין גם כן הטעם שהזכירה לאה לשם ראובן בתורה שבכתב: "ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעיניי", ואילו בתורה שבעל פה נזכר טעם חדש: "אמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי", שלא נתקנא ביוסף והצילו שלא יהרגו אותו, כי מאחר שבזכות שהציל ראובן את יוסף, זכה להיות במצרים מרכבה לתורה שבעל פה, לכן נזכר דוקא בתורה שבעל פה טעם זה: "אמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי", שלא שנא את יוסף שלקח ממנו הבכורה אלא הציל אותו, ועל ידי זה הכניע קליפת מצרים על ידי שהיה מרכבה לתורה שבעל פה.

להבין תורה שבכתב בלי פירושה בתורה שבעל פה. זאת ועוד שהרי שנינו בגמרא (גיטין ס:): "לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה".

הנה כי כן זהו שכתוב (בראשית לג-ג): "וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו". ולפי "בעל הטורים" הנ"ל רמוז כאן במלת "זקנים" שמסר לו יעקב אבינו ששה סדרי משנה, ויש לומר כי זהו שפירש רש"י: "כל מה שלמד משם ועבר מסר לו", שמסר ליוסף את כל תורתו כדי שיבררה וילבנה בתורה שבעל פה, ורמז עוד "כי בן זקונים הוא לו" - ל"ו דייקא, שזכה להשיג ל"ו מסכתות שיש בתורה שבעל פה.

יוסף שהוא מרכבה לתורה שבעל פה הכניע קליפת מצרים המתנגדת לתורה שבעל פה

ויש להוסיף תבלין לבאר הטעם שסיבב הקב"ה שיוסף שהיה מרכבה לתורה שבעל פה נמכר דוקא למצרים, על פי מה שביאר הרה"ק מראפשיץ זי"ע ב"זרע קודש" (פרשת בא) שקליפת מצרים היא ההתנגדות לתורה שבעל פה. והוסיף שדבר זה רמוז בקליפת מצרי"ם, כי תורה שבעל פה תחילתה באות מ' פתוחה במשנה הראשונה (ברכות פ"א מ"א): "מ'אימתי קורין את שמע בערבית", וסיומה באות ס' סתומה במשנה אחרונה (עוקצין פ"ג מ"ב): "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

והרמז בזה כי כשאדם פותח את פיו לבטא את האות מ"ם, הרי הוא פותח עם מ' פתוחה ומסיים עם ס' סתומה בלי שום הפסקה ביניהן, כך צריך לעסוק בתורה שבעל פה לפתוח באות מ' פתוחה של "מאימתי" ולסיימה באות ס' סתומה של "בשלום", בלי שום הפסקה ביניהן, כי מה שהוא מפסיק לצרכי גופו כדי שיהיה לו כח לעסוק בתורה, הוא

